

Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj-Napoca

Facultatea de Studii Europene

Şcoala Doctorală „Relații Internaționale și Studii Europene”

**Rolul patrimoniului cultural în procesul de dezvoltare durabilă.
Recomandări pentru o politică publică a patrimoniului cultural în
România
-rezumat-**

Conducător de doctorat:

Conf. univ. dr. habil. Adrian-Gabriel Corpădean

Student doctorand:

Gianina Joldescu-Stan

Domeniul: Relații Internaționale și Studii Europene

Cluj-Napoca

2023

CUPRINS

1. Introducere	8
1.1. Relevanța cercetării	8
1.1.1. Obiectivele de cercetare	8
1.1.2. Întrebările de cercetare	9
1.2. Metodologia de cercetare și organizarea tezei	10
1.2.1. Cadrul conceptual	10
1.2.2. Structura tezei	12
2. Perspective teoretice asupra patrimoniului cultural	14
2.1. Conceptul de „patrimoniu cultural”	14
2.1.1. Ce este patrimoniul cultural?	16
2.1.2. Rolul patrimoniului în societatea modernă.....	18
2.2. Etica patrimoniului cultural – o analiză socioculturală	21
2.2.1. Considerații etice asociate patrimoniului cultural imaterial: aspecte privind proprietatea culturală	27
2.2.2. Considerații etice asociate patrimoniului cultural material: aspecte privind moștenirea culturală	30
2.3. Teoretizarea patrimoniului cultural	33
2.3.1. Funcționalismul	36
2.3.2. Antropologia simbolică/ interpretativă	39
2.3.3. Interacționism simbolic	44
2.3.4. Discursul patrimonial autorizat vs. Studii critice de patrimoniu.....	48
2.3.5. Teoria Memoriei Culturale	52
2.3.6. Teoria Autenticității.....	54
3. Rolul patrimoniului cultural în procesul de dezvoltare durabilă	57

3.1	Perspectivă socială, economică și politică ale relației dintre patrimoniul cultural și procesul de dezvoltare durabilă.....	58
3.1.1	Perspectiva socială și rolul patrimoniului cultural în identitatea colectivă.....	68
3.1.2	Perspectiva economică și rolul tehnologiilor inovatoare în promovarea patrimoniului cultural.....	73
3.1.3	Perspectiva politică și rolul patrimoniului în politicile de dezvoltare a turismului durabil	84
3.2	Modele de management al patrimoniului cultural	90
3.2.1.	Modele teoretice de management al patrimoniului cultural.....	92
3.2.2.	Modele de bune practici ale țărilor din Europa	107
4.	Studiu de caz. Perspectiva actorilor implicați în gestionarea și protejarea patrimoniului cultural.....	118
4.1.	Analiza cadrului conceptual al studiului de caz.	120
4.1.1.	Designul cercetării.....	120
4.1.2.	Instrumentele de cercetare	121
4.2.	Interviurile semistructurate	131
4.2.1.	Relevanța actorilor intervievați	132
4.2.2.	Interpretarea datelor calitative – interviurile semistructurate	136
4.3.	Interviurile nestructurate și observația participativă	144
4.3.1.	Relevanța actorilor intervievați	145
4.3.2.	Interpretarea datelor calitative – interviurile nestructurate și observația participativă	148
4.4.	Recomandări privind o propunere de politică publică în domeniul protejării, conservării și promovării patrimoniului cultural.....	155
4.4.1.	Definirea problemei	155
4.4.2.	Cauze și efecte.....	156
4.4.3.	Scopul și obiectivele.....	158
4.4.4.	Descrierea recomandărilor	160
Concluzii	173	
Limitele cercetării	176	
Perspectivă pentru cercetările ulterioare	177	
Anexe.....	178	
Transcriptul întrebărilor și răspunsurilor celor intervievați (interviurile semi-structurate)	178	
Bibliografie	188	

Cuvinte cheie: patrimoniu cultural, management de patrimoniu, dezvoltare durabilă, strategii, politici publice.

Teza de doctorat cu titlul „Rolul patrimoniului cultural în procesul de dezvoltare durabilă. Recomandări pentru o politică publică a patrimoniului cultural în România” reprezintă un demers de cercetare care își propune să sintetizeze acele informații-cheie care construiesc și afectează managementul patrimoniului cultural, fără a se dori a fi atotcuprinzătoare. Aceasta nu urmărește să analizeze în profunzime fiecare aspect ce ține de patrimoniul cultural, un astfel de demers putându-se extinde pe perioade de zeci de ani. Aspectul de noutate pe care îl aducem este reprezentat de capitolul patru, care urmărește să creeze bazele unei propuneri de politică publică în domeniul patrimoniului cultural, oferind, ca urmare a cercetării realizate și prezentate până la acest punct, recomandări pentru preluarea modelelor de bune practici internaționale și europene și includerea acestora în administrarea patrimoniului cultural din România. Ideea cercetării managementului patrimoniului cultural în România a izvorât din dorința cercetătorului de a înțelege și analiza mai în profunzime scena socioculturală românească și prerogativele acesteia în ceea ce privește dezvoltarea durabilă. Contextul academic și experiența profesională a cercetătorului în cadrul domeniului relații internaționale și studii europene, cu aplicație în sfera managementului proiectelor europene, constituie temelia pentru formularea primei întrebări de cercetare: **Care sunt măsurile ce se pot lua în vederea optimizării managementului patrimoniului cultural în România, pentru a spori contribuția acestuia la procesul de dezvoltare durabilă a țării, în concordanță cu dimensiunea și valoarea sa pentru comunitate?**

Pornim, așadar, de la ipoteza că patrimoniul cultural este un proces important pentru dezvoltarea durabilă în România și ne propunem să identificăm acele măsuri care se pot lua pentru a evidenția valoarea patrimoniului și pentru a contribui la procesul de protejare și promovare a acestuia. Pentru a testa și valida această ipoteză, se impune abordarea unor noi interogații de cercetare, care reprezintă pilonii metodologiei de cercetare și care sunt folosite ca instrumente pentru a fundamenta, teoretic și practic, răspunsul la principala întrebare de cercetare, oferit în capitolul final al lucrării.

- A. Ce este patrimoniul cultural și cum este acesta înțeles în societate?
- B. Care este rolul patrimoniului cultural în procesul de dezvoltare durabilă?

C. Care sunt modelele de bună practică în ceea ce privește managementul patrimoniului cultural și în ce măsură pot fi acestea replicate/ adaptate de o țară cu specificul socio-cultural al României?

În cadrul următoarelor capitole ale lucrării, avem în vedere furnizarea uneia sau mai multor abordări analitice al căror scop este oferirea unor răspunsuri adecvate la întrebările de cercetare menționate.

Metodologia de cercetare a fost gândită tridimensional, atât în ceea ce privește fundamentele teoretice, când și în procesul de analiză empirică. Fundamentarea teoretică a fost realizată prin intermediul clasicei metode bibliografice de cercetare¹, în vreme ce analiza empirică se bazează pe metodologia cercetării calitative de culegere a datelor², utilizând instrumente precum interviul nestructurat, interviul semi-structurat și observația participativă.

Pentru a înțelege relevanța patrimoniului cultural și rolul pe care acesta îl joacă atât în general, la nivel societal, cât și în particular, când vine vorba de procesul de dezvoltare durabilă, prin intermediul metodei bibliografice de cercetare (*literature review*), trei tipuri de teoretizări s-au dovedit a fi relevante: **funcționalismul**, **constructivismul** și **teoriile critice**. Cele trei teoretizări au sfere de aplicabilitate diferite și analizează diverse aspecte ale culturii și patrimoniului cultural.

Funcționalismul oferă o perspectivă macro asupra rolului pe care patrimoniul cultural îl are în formarea sistemelor sociale și în crearea ordinii la nivel social. În scopul prezentei lucrări, abordarea funcționalistă asupra patrimoniului cultural explică modul în care acesta contribuie la conturarea identității colective, la dezvoltarea solidarității în rândul membrilor unei comunități și la menținerea continuității culturale în tranziția de la societățile tradiționale la cele moderne.

Constructivismul, prin teorii precum antropologia interpretativă, interacționism simbolic și teoria memoriei culturale, oferă o perspectivă micro asupra relației dintre patrimoniu cultural și comunitate. Aceste teorii prezintă patrimoniul cultural drept un construct social, rezultat al interacțiunilor și interpretărilor oamenilor cu mediul care îi

---

¹ Yolvi Ocaña-Fernández, „The bibliographical review as a research methodology”, în *Revista Tempos e Espaços em Educação*, vol. 14, nr. 33, 2021,

<https://www.redalyc.org/journal/5702/570272348038/570272348038.pdf>, accesat la 22 septembrie 2022.

² Steven Tenny, Janelle M. Brannan, Grace D. Brannan, *Qualitative Study*, StatPearls Publishing, 2023, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK470395/>, accesat la 22 februarie 2023.

înconjoară. Prin lentila constructivistă, patrimoniul cultural poate fi valorificat în măsura în care membrii comunității decid unilateral sau individual să îi atribuie o anumită semnificație. Teoriile constructiviste oferă o perspectivă complexă asupra relației dintre patrimoniul cultural, identitatea culturală și dezvoltarea socială a unei comunități sau a unei țări. Aceste teorii explică, printr-o analiză multidisciplinară, modul în care identitatea culturală a unui individ și a grupului/ grupurilor din care acesta face parte este formată și modelată de contextul social în care aceștia trăiesc. Mai mult decât atât, teorii precum interacționismul simbolic explorează felul în care identitatea culturală, odată formată, influențează și contribuie la procesele de dezvoltare socială.

Dacă funcționalismul și constructivismul analizează și explică mai degrabă din punct de vedere social, antropologic, politic și psihologic relevanța patrimoniului cultural în societatea modernă, perspectivele critice asupra patrimoniului cultural creează bazele teoretice care explică utilizarea patrimoniului cultural ca instrument politic și economic de dominare și control. Raportându-se la patrimoniul cultural ca la un proces mai degrabă decât ca la un obiect de sine stătător, teoriile critice precum discursul patrimonial autorizat și studiile critice de patrimoniu pornesc de la „perspectiva conflictului” pentru a explica și critica fenomene sociologice precum: utilizarea economică a patrimoniului cultural, utilizarea culturii ca instrument de dominare politică a unei societăți și concentrarea pe „estetica” patrimoniului cultural.

Cele trei perspective analizate oferă un cadru teoretic comprehensiv, care plasează patrimoniul cultural în centrul proceselor sociale, economice și politice care au loc într-o societate, în raportul dintre indivizi, dintre indivizi și stat și dintre două sau mai multe state.

Referindu-ne la tridimensionalitatea menționată mai sus, aceasta se regăsește și în analiza empirică realizată asupra patrimoniului cultural. Utilizând metode calitative de culegere a datelor, am fundamentat analiza empirică pe analiza documentelor naționale și europene în domeniul patrimoniului cultural, precum și pe interviuri semistructurate, interviuri nestructurate și observație participativă aplicate unui număr restrâns de gestionari și cercetători de patrimoniu. Studiul de caz, căci despre el este vorba, urmărește gestionarii patrimoniului cultural și procesele de management întreprinse de aceștia, în scopul protejării și promovării patrimoniului în contextul dezvoltării durabile. Cele trei perspective urmărite sunt: a) perspectiva locală: cea a managerilor de instituții culturale din Cluj-Napoca; b) perspectiva națională: cea a reprezentanților Ministerului Culturii din România; c)

perspectiva europeană: cea a cercetătorilor de patrimoniu din mai multe țări europene considerate a fi model de bună practică pentru România.

Structura tezei

Lucrarea este structurată în trei capitole care reliefează complexitatea domeniului, fiecare având un scop definit în procesul de cercetare și analizare a patrimoniului cultural.

În primul capitol, „Perspective teoretice asupra patrimoniului cultural”, urmărim să creăm cadrul conceptual teoretic al lucrării, printr-o explicare a termenului de „patrimoniu cultural” și o plasare a acestuia în mediul sociocultural contemporan. Raportându-ne la patrimoniul cultural drept un proces complex, care nu poate fi analizat decât prin raportul cu alte procese socioeconomice și politice cu care intră în contact și pe care le influențează, considerăm relevantă în acest punct al lucrării analiza eticii patrimoniului. Teoriile abordate în cadrul capitolului oferă o perspectivă amplă, însă comprehensivă, asupra patrimoniului cultural. Prin intermediul funcționalismului, observăm relevanța patrimoniului cultural ca factor identitar în formarea societăților. Abordările constructiviste analizează patrimoniul cultural în raport cu creatorii acestuia și cu mediile pe care le influențează, în vreme ce teoriile critice sunt utilizate pentru a plasa patrimoniul cultural într-un context politic și economic mai amplu și pentru a arăta contribuția acestuia la dinamica de putere din domeniul relațiilor internaționale.

Următorul capitol, „Rolul patrimoniului cultural în procesul de dezvoltare durabilă”, este structurat în două părți. Prima parte analizează perspectivele sociale, economice și politice asupra relației dintre patrimoniul cultural și diferitele procese care au loc în societate: formarea și progresul identității colective, dezvoltarea tehnologiilor inovative și a turismului sustenabil. Un accent prioritar cade asupra aspectelor economice și modalității prin care tehnologiile inovative pot reprezenta cheia protejării și promovării patrimoniului cultural în secolul XXI. A doua parte a capitolului descrie modele teoretice și practice de management al patrimoniului cultural, urmărind demersurile teoretice întreprinse de Consiliul European, UNESCO și ANZECC, pe de o parte, și demersurile practice întreprinse de state precum Grecia, Letonia și Polonia, pe de altă parte.

Ultimul capitol al lucrării este studiul de caz. Interviuurile semistructurate, cele nestructurate și observația participativă au condus la realizarea unei liste de recomandări în vederea elaborării unei propuneri de politică publică în domeniul protejării și promovării patrimoniului cultural în contextul dezvoltării durabile. Analiza, realizată prin implicarea

gestionarii și a cercetătorilor de patrimoniu de la nivel local, național și european, oferă o nouă viziune asupra procesului de management și protejare a patrimoniului cultural, prin accentuarea elementelor pe care le considerăm esențiale în acest proces: resursa umană, mediul academic și societatea civilă. Recomandările pornesc de la problema principală identificată, anume neînțelegerea, la nivel instituțional, a conexiunii dintre patrimoniul cultural și dezvoltarea durabilă și neconștientizarea importanței acesteia, dar, mai ales, incapacitatea instituțională de a răspunde nevoilor societale de dezvoltare, ținând cont de aspectele legate de protejarea patrimoniului cultural.

Obiectivele liste de recomandări sunt:

- Îmbunătățirea cadrului legislativ care reglementează patrimoniul cultural.
- Digitalizarea și descentralizarea procedurilor administrative de gestionare, protejare, conservare, restaurare și promovare a patrimoniului cultural.
- Eficientizarea financiară și administrativă a instituțiilor de cultură.
- Creșterea nivelului de implicare societal și al comunității academice în procesul de management al patrimoniului cultural.

În acest sens, lista de recomandări include:

1. O abordare de tip „top-down” (de sus în jos) a cadrului legislativ de protejare și conservare a patrimoniului cultural.
2. Introducerea în cadrul legislativ a conceptelor de „conservare planificată” și „hartă a riscurilor” pentru patrimoniul cultural.
3. Digitalizarea sistemului de gestionare a patrimoniului cultural.
4. Reducerea numărului de monumente încadrate în lista Monumentelor Istorice, prin declasarea acestora.
5. Privatizarea managementului muzeal, similar modelului olandez.
6. Reducerea personalului angajat în instituțiile de cultură finanțate de la bugetul de stat.
7. Descentralizarea procedurii de obținere a avizelor pentru lucrările de restaurare, renovare și reparare a obiectelor de patrimoniu prin autorizarea serviciilor descentralizate ale Ministerului Culturii.
8. Oficializarea unui parteneriat public-privat în vederea accesării fondurilor structurale pentru patrimoniul cultural.
9. Crearea unor divizii de management de proiecte culturale în teritoriu, la nivelul consiliilor județene sau al direcțiilor județene pentru cultură.

10. Realizarea, de către INP, INS sau INCFC, a unor analize anuale care să coreleze patrimoniul cultural cu procesul de dezvoltare durabilă.
11. Colaborarea Ministerului Culturii cu Ministerul Educației în vederea inițierii unui dialog cu instituțiile de învățământ superior care să aibă ca scop dezvoltarea unor programe de formare universitare în domeniul managementului patrimoniului cultural.
12. Reanalizarea rolului Ministerului Culturii ca factor de sensibilizare a publicului în materie de protejare și promovare a patrimoniului cultural.

În ansamblu, acest studiu de caz oferă o perspectivă complexă asupra interacțiunii dintre patrimoniul cultural și procesul de dezvoltare durabilă, evidențiind importanța gestionării adecvate a primului, cu scopul facilitării implementării cu succes a celui de-al doilea. În prima parte a cercetării am analizat percepțiile și experiențele gestionarilor de patrimoniu cultural din municipiul Cluj-Napoca. Aceasta a evidențiat înțelegerea variată a conceptului de management al patrimoniului cultural la nivel regional, precum și provocările pe care ei le întâmpină în activitățile cotidiene. Partea a doua a studiului de caz a urmărit discuțiile cu reprezentanți ai Ministerului Culturii din România și cu experți europeni în domeniul culturii și patrimoniului cultural. Această secțiune a adus la lumină elementele care ar putea fi îmbunătățite în procesul de gestionare administrativă și politică a patrimoniului cultural, precum și exemple de bune practici din alte țări europene. Sintetizând cunoștințele teoretice și empirice dobândite până la acest punct, ultima parte a cercetării este reprezentată de lista de recomandări privind elaborarea unei propuneri de politică publică în domeniul patrimoniului cultural, al cărei scop este de a contribui la dezvoltarea unei abordări integrate și sustenabile a patrimoniului, care să servească intereselor comunităților și să susțină obiectivele economice și politice de dezvoltare durabilă.

Procesul de gestionare și protejare a patrimoniului cultural este condus de către indivizi, cetățeni care se identifică într-o măsură mai mare sau mai mică cu respectivul patrimoniu și care, fie că este conștient sau inconștient, sunt formați ca urmare a interacțiunii cu acesta. Această relație de influență reciprocă pe care omul o are cu patrimoniul cultural, același om o are și cu mediul înconjurător. Lanțul causal astfel descris este ilustrat în relația dintre patrimoniul cultural și procesul de dezvoltare durabilă.

În centrul relației dintre patrimoniul cultural, indivizi/societăți și mediul înconjurător se află dezvoltarea durabilă, eficientă și prosperitatea.

Bibliografie selectivă

1. Adorno, Theodore, „The Culture Industry: Selected Essays on Mass Culture”, Routledge Classics, Londra, 2001.
2. Assman, Aleida, *Cultural Memory and Western Civilization. Functions, Media, Archives*, Cambridge University Press, 2011.
3. Bacher, John, *Electronic Products and Obsolescence in a Circular Economy*, European Topic Centre Waste and Materials in a Green Economy, Mol, 2020.
4. Baudrillard, Jean, *Simulacra and simulation*, University of Michigan Press, 1981.
5. Brown, Michael F, *Heritage Trouble: Recent Work on the Protection of Intangible Cultural Property*, Cambridge University Press, 2005, <https://www.cambridge.org/core/journals/international-journal-of-cultural-property/article/abs/heritage-trouble-recent-work-on-the-protection-of-intangible-cultural-property/5E95AF9EA1EA9BA5851B6E6A131CCD3F>, accesat la 2 ianuarie 2021.
6. Dillon, Michele, *Introduction to Sociological Theory: Theorists, Concepts, and Their Applicability to the Twenty-first Century*, Wiley-Blackwell, Chichester, UK, 2010.
7. Durkheim, Emile, *The Division of Labor in Society*, Free Press of Glencoe, Illinois, 1960.
8. Geertz, Clifford, *The Interpretation of Cultures. Selected Essays by Clifford Geertz*, Basic Books, New York, 1973.
9. Giddens, Anthony, *The Constitutions of Society: Outline of the Theory of Structuration*, Los Angeles, University of California Press, 1984.
10. Greffe, Xavier, *The economic value of Heritage*, 2005.
11. Halbwachs, Maurice, *On Collective Memory*, The University of Chicago Press, Chicago, 2020, <https://www.perlego.com/book/1851648/on-collective-memory-pdf>, accesat la 21 aprilie 2023.
12. Hoper, Lee, *A Brief Exploration of Functionalism within Cultural Anthropology*, Grin, Ebook, 2011.
13. Labadi, Sophia, *UNESCO, Cultural Heritage, and Outstanding Universal Values. Value-based Analysis of the World Heritage and Intangible Cultural Heritage Conventions*, Alta Mira, UK, 2013.
14. Lowenthal, David, *The past is a foreign country*, Cambridge University Press, Cambridge, 1985.
15. Lowenthal, Davis, *The Heritage Crusade and the Spoils of History*, Cambridge University Press, New York, 1998.
16. Luke, Christina și Kersel, Morgan M., *US Cultural Diplomacy and Archaeology: Soft Power, Hard Heritage*, Routledge, New York, 2013.
17. MacDonald, Sharon, *Memorylands. Heritage and Identity in Europe Today*, Londra, Routledge, 2013.
18. Maschio, Thomas, *Digital Cultures, Lived Stories and Virtual Reality*, Routledge, 2021.
19. Meadows, Donella, Meadows Dennis și Randers, Jorgen, *The Limits to Growth. A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*, Universe Books, New York, 1972.
20. Merriman, Nick, *Beyond the Glass Case: The Past, the Heritage, and the Public in Britain*, Leicester University Press, 1991.

21. Meskell, Lynn, *The Nature of Heritage: The New South Africa*, Walden, MA: Wiley-Blackwell, 2011.
22. Pedersoli, Jose Luiz, *A Guide to Risk Management of Cultural Heritage*, Canadian Conservation Institute, Ottawa, 2016.
23. Pribac, Sorin, *Orientări și curente în antropologia culturală*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2004.
24. Punch, Keith, *Introduction to social research. Quantitative and qualitative approaches*, Sage, Londra, 2013.
25. Ricoeur, Paul, *Memory, History, Forgetting*, University of Chicago Press, Chicago, 2004.
26. Sandis, Constantine (ed.), *Cultural Heritage Ethics. Between Theory and Practice*, Open Book Publisher, Cambridge, UK, 2010.
27. Schneider, David Murray, *American Kinship: A Cultural Account*, University of Chicago Press, Chicago și Londra, 1980.
28. Silverman, Helaine, Waterton, Emma, Watson, Steve, *Heritage in Action: Making the Past in the Present*, Springer, 2017.
29. Smith, Laurajane, *Uses of Heritage*, Routledge, New York, 2006.
30. Spradley, James, *Participant Observation*, Reissued, SUA, 2016.
31. Taylor, Charles, *The Ethics of Authenticity*, Harvard University Press, Cambridge, 1992.
32. Tenny, Steven, Brannan, Janelle M., Brannan, Grace D., *Qualitative Study*, StatPearls Publishing, 2023, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK470395/>, accesat la 22 februarie 2023.
33. Turner, Jonathan H., *Theoretical Sociology: A Concise Introduction to Twelve Sociological Theories*, SAGE Publications, Londra, 2014.
34. Young, James O. și Brunk, Conrad G. (ed), *The Ethics of Cultural Appropriation*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2012.
35. Aiftincă, Marin, „Culture, Freedom and Democracy”, în (ed.) George F. McLean, *Cultural Heritage and Contemporary Change*, seria IV A, vol. 16, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington, D.C., 2001, p. 6.
36. Ammani, Aliyu, „Challenges to Sustainability: Applying the Problem Tree Analysis Methodology to the ADP System in Nigeria”, în *Journal of Agricultural Extension*, vol. 14, nr. 2, pp. 35-45, https://www.researchgate.net/publication/229431224_Challenges_to_Sustainability_Applying_the_Problem_Tree_Analysis_Methodology_to_the_ADP_System_in_Nigeria#fullTextFileContent, accesat la 14 august 2023.
37. Anderson, Bengt, Skrede, Joar, „Planning for a sustainable Oslo: the challenge of turning urban theory into practice”, în *Local Environment, The International Journal of Justice and Sustainability*, Taylor and Francis, Vol. 22, nr. 5, 2017, pp. 581-594.
38. Ashworth, Gregory, „Do tourists destroy the heritage they have come to experience?”, în *Tourism Recreation Research*, vol. 34, nr. 1, 2009, pp. 79-83.

39. Assmann, Jan, Czaplicka, John, „Collective Memory and Cultural Identity”, în *New German Critique*, vol. nr. 65, 1995, pp. 125–133, <https://marcuse.faculty.history.ucsb.edu/classes/201/articles/95AssmannCollMemNGC.pdf>, accesat la 21 aprilie 2023.
40. Bille, Mikkel, Simonsen, Kristen, „Atmospheric Practices: On Affecting and Being Affected”, în *Space and Culture*, vol. 24, nr. 2, 2021, pp. 295-309.
41. Buckland, Michael, „Cultural Heritage (Patrimony): An Introduction”, în (ed.) Mirna Willer, Anne J. Gilliland și Marijana Tomić, *Records, Archives and Memory: Selected Papers from the Conference and School on Records, Archives and Memory Studies*, Universitatea din Zadar, Croația, 2013, pp. 11-25.
42. Cannon-Brookes, Peter, „Cultural-Economic Analysis of Art Museums: A British Curator’s Viewpoint”, în (ed.) Victor Ginsburgh and Pierre-Michel Menger, *Economics of the Arts: Selected Essays*, Amsterdam, 1996, pp. 255–277.
43. Carls, Paul, „Émile Durkheim (1858—1917)”, în *Internet Encyclopedia of Philosophy*, Universitatea din Montreal, <https://www.iep.utm.edu/durkheim/>, accesat la 29 mai 2021.
44. Cecotti, Humbert, „Cultural Heritage in Fully Immersive Virtual Reality”, în *Virtual Worlds*, vol. 1, 2022, pp. 82-102.
45. Cragoe, Matthew, „'We Like Local Patriotism': The Conservative Party and the Discourse of Decentralisation, 1947-51” în *The English Historical Review*, Oxford University Press, Vol. 122, No. 498, 2007, pp. 965-985.
46. Dąbrowski, Marcin, „Structural funds as a driver for institutional change in Poland”, în *Europe-Asia Studies*, vol. 60, nr. 2, 2008, pp. 227-248.
47. Daly, Patrick, Chan, Benjamin, „Putting broken pieces back together”: Reconciliation, justice, and heritage in post-conflict situations”, în (ed) William Logan, Máiréad Nic Craith, Ullrich Kockel, *A companion to heritage studies*, John Wiley and Sons, 2015, pp. 491-506.
48. Dempsey, Nicola, Bramley, Glen, Power, Sinéad, Brown, Caroline, „The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability”, în *Sustainable Development*, vol. 19, 2011, pp. 289-300.
49. Des Chene, Mary, „Symbolic Anthropology”, în *Encyclopedia of Cultural Anthropology*, Henry Holt and Co., New York, 1996, p. 1274.
50. Durkheim, Emile, „The Dualism of Human Nature and Its Social Conditions,,” în *Durkheimian Studies / Études Durkheimiennes*, vol. 11, 2005, pp. 35-45. JSTOR, www.jstor.org/stable/23866721, accesat la 29 mai 2021.
51. El Serafy, Salah, „The Environment as Capital”, în (ed.) Robert Costanza, *Ecological Economics: The Science and Management of Sustainability*, Columbia University Press, New York, 1991, pp. 168–175.
52. Elena Korca, „Greece: Cultural Heritage Management”, în *Encyclopedia of Global Archaeology*, Springer, New York, 2014, pp. 3119-3125.

53. Groizard, Jose, Santana-Gallego, Maria, „The destruction of cultural heritage and international tourism: The case of the Arab countries”, în *Journal of Cultural Heritage*, vol 33, 2018, pp. 285-292.
54. Hajirasouli, Aso, et al., „Virtual reality-based digitisation for endangered heritage sites: Theoretical framework and application”, în *Journal of Cultural Heritage*, vol 49, 2021, pp. 140-151.
55. Harding, Jennifer, Pribram, E. Deidre, „The power of feeling: Locating emotions in culture”, în *European Journal of Cultural Studies*, vol. 5, nr. 4, 2002, pp. 404-426.
56. Harrison, Rodney, „Beyond ‘Natural’ and ‘Cultural’ Heritage: Toward an Ontological Politics of Heritage in the Age of Anthropocene”, în *Heritage and Society*, vol. 8, nr. 1, 2015, p. 9.
57. Johnson, Michelle C., „Symbolic and Interpretive Anthropology” în (ed.) Reece Jon McGee, Richard L. Warms, *Theory in Social and Cultural Anthropology: An Encyclopedia*, Vol. 2, CA: SAGE Reference, Thousand Oaks, 2013, pp. 841-846.
58. Kane, Mamadou, „Cultural Identity: A Historical Perspective”, în *Educafrica*, Bulletin of the UNESCO Regional Office for Education in Africa, nr. 8, 1982, p. 122, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000053835>, accesat la 26 aprilie 2023.
59. Kangkhao, S., Louhapensang, C., Noobanjong, K, „Expressions of Local Identity via Architectural Practice in UNESCO World Heritage Sites”, în (ed.) Kang, T., Lee, Y., *Proceedings of 2021 4th International Conference on Civil Engineering and Architecture. Lecture Notes in Civil Engineering*, vol. 201. Springer, Singapore, 2022, pp. 615–623. https://doi.org/10.1007/978-981-16-6932-3_53
60. Karl, Raimund, „Conserving and Managing Ancient Monuments. Heritage, Democracy, and Inclusion, by Keith Emerick”, în *Archaeological Journal*, vol. 173, nr. 2, 2016, pp. 406-407.
61. Kasiola, Areti, Metaxas, Theodore, „Studying COVID-19 Impacts on Culture: The Case of Public Museums in Greece”, în *Heritage*, vol. 6, 2023, pp. 4671-4691, <https://www.mdpi.com/2571-9408/6/6/248>.
62. Korostelina, Karina V., „Understanding Values of Cultural Heritage within the Framework of Social Identity Conflicts” în (ed.) Erica Avrami, Susan Macdonald, Randall Mason, David Myers, *Value in Heritage Management. Emerging Approaches and Research Direction*, Getty.edu, disponibil online la <https://www.getty.edu/publications/heritagemanagement/part-two/6/>.